

İlker Gökhan ŞEN

**Doğrudan Demokrasi:
Kurumlar, Hukuki ve Siyasi Sorunlar**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR.....	XV
GİRİŞ.....	1

Birinci Bölüm

Temel Kavramlar ve Teorik Çerçeve

I. Halkın Siyasal Katılımına Göre Demokratik Sistemlerin Sınıflandırılması.....	5
A. Klasik Ayrım: Temsili, Doğrudan ve Yarı Doğrudan Demokrasi.....	5
B. Klasik Ayrımın Eleştirisi	9
II. Doğrudan Demokrasi Araçlarının Sınıflandırılması Sorunu	15
A. Klasik Ayrım	16
B. Farklı Yaklaşımlar	17
1. Dar Anlamda Referandum- Geniş Anlamda Referandum Ayrımı.....	17
2. Referandum- Girişim Ayrımı	20
3. Plebisit Kavramı.....	23

III. Kavramsal Çerçeve	29
IV. Demokrasi Teorisi ve Doğrudan Demokrasi Araçları	31
A. Tarihi Süreçte Demokratik Teorinin Gelişimi	31
B. Halkın Doğrudan Demokrasi Araçları Yoluyla Siyasi Yaşamda Etkin Rol Alması Hakkındaki Görüşler	37
1. Doğrudan demokrasi araçlarının lehindeki görüşler	37
2. Doğrudan demokrasi araçlarının aleyhindeki görüşler	42
V. Teorik Çerçeve	47

İkinci Bölüm

Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Doğrudan Demokrasi Araçları

I. Referandum	51
A. Usule Göre Yapılan Ayrım	51
1. Zorunlu Referandum.....	51
2. İhtiyari Referandum	53
a. Devlet Organlarının Başlattığı Referandum	53
i. Parlamento Çoğunluğunun Başlattığı Referandum	53
ii. Parlamento Azınlığının Başlattığı Referandum	55
iii. Devlet Başkanının Başlattığı Referandum	56
b. Seçmenlerin Başlattığı Referandum (Halk Vetosu)	60
i. Güçleştirici Referandum (Güçleştirici Halk Vetosu)	61
ii. İlga Edici Referandum: İtalya Örneği	65

3. Alternatif Referandum	67
4. Olaya Özgü Yapılan (<i>ad hoc</i>) Referandum	69
B. Konuya Göre Yapılan Ayrım.....	71
1. Anayasa Referandumu	71
a. Kurucu Referandum.....	76
b. Anayasa Değişikliği Referandumu.....	78
2. Uluslararası Referandum.....	78
3. Kanun Referandumu	83
4. İdari Referandum	84
5. Mali Referandum	84
C. Sonuca Göre Yapılan Ayrım.....	85
1. Danışma ve Onay Referandumu Ayrımı.....	85
2. Yapıcı Referandum	89
3. İlke Oylaması	89
II. Halk Girişimi	89
A. Ayrımlar.....	89
1. Tasarılı ve Tasarısız Girişim	89
2. Doğrudan ve Dolaylı Girişim	92
B. Usul	94
1. Girişim Metninin Hazırlanması ve Girişimin Başlatılması	94
2. Girişim Metninin İmzaya Açılmak Üzere Yetkili Makama Teslim Edilmesi ve Yayımlanması	95
3. Metnin İmzaya Açılması ve İmzaların Toplanması	96
4. Girişimin Geri Çekilmesi	97
5. Metnin Halkoyuna Sunulmadan Önce Yetkili Organlar Tarafından İncelenmesi.....	97
6. Doğrudan Girişimlerde Girişimin Yetkili Organlar Tarafından Halkoyuna Sunulabilmesi İçin Aranan Koşullar	98
a. Hukuki Koşullar.....	98

b. Siyasi Koşul: Yerindelik Koşulu	99
7. Yasama Organının Karşı Tasarı Hazırlaması ...	101
8. Oylama.....	103
C. Kaliforniya’da Halk Girişimi Kurumu	104
III. Doğrudan Demokrasi Araçları ve Hukuki Sorunlar	105
A. Yargısal Denetim	105
1. Genel Olarak	105
2. Doğrudan Demokrasi Araçları ile Kabul Edilen Kanunların Değeri ve Yargısal Denetimi	108
3. Halkoylamalarının Yönetimi ve Usule Uygunluğunun Yargısal Denetimi	114
4. Yargısal Denetimde Zamanlama: Oylamadan Önce veya Sonra Denetim.....	120
B. Referandum Yasakları	122
C. Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sorunu ..	124
D. Halkoylamaları İle Kabul edilen Yasal Düzenlemelere Karşı Temsil Organlarının Yetkileri	126
E. İmzaların Toplanması	129
1. Hileli İmza Toplama	129
2. Ücretli İmza Toplayıcıları	130
F. Konu Birliği	132
G. Soru.....	140
H. Kampanya	141
1. Kampanyalarda Mali Yardım Sorunu.....	144
2. Yanıltıcı Kampanya Reklamları.....	149

Üçüncü Bölüm

Karşılaştırmalı Siyasal Sistemlerde Doğrudan Demokrasi

I. Genel Çerçeve	152
A. Dünya Üzerinde Referandumlarda Görülen Artış	152
B. Anayasal Düzenlemeler	156
C. Seçmen Davranışı ve Seçmen Yeterliliği	161
D. Siyasal Sisteme Etki	166
II. Doğrudan Demokrasi Araçlarının Etkin Bir Şekilde Kullanıldığı Ülkeler	172
A. İsviçre	172
1. Federal Seviyedeki Doğrudan Demokrasi Araçları	174
2. Tarihsel Süreçte Uygulama.....	175
3. Doğrudan Demokrasi, Çıkar Grupları ve Siyasi Partiler.....	176
4. Paranın Rolü	178
5. Seçmen Davranışı.....	179
6. Siyasal Sisteme Etki	183
B. İtalya.....	187
1. Anayasada Öngörülen Doğrudan Demokrasi Araçları	188
2. Tarihsel Süreçte Uygulama.....	189
3. Siyasi Partilerin Rolü	190
4. Seçmen Davranışı	192
5. Siyasal Sisteme Etki	193
C. ABD Eyaletleri	195
1. Tarihsel Süreçte Uygulama.....	196
2. Doğrudan Demokrasi Araçları ve Çıkar Grupları	201
3. Paranın Rolü	205

4. Seçmen Davranışı.....	208
5. Siyasal Sisteme Etki	211
III. Temsili Demokrasi ile Doğrudan Demokrasi Araçlarının Dengeli Bir Şekilde Kaynaştığı Ülkeler	217
A. Fransa	217
B. Danimarka	223
C. İrlanda.....	231
IV. Temsili Demokrasi'nin Beşiği Birleşik Krallık'ın Referandum Deneyimi	238

Dördüncü Bölüm

Türkiye'de Referandum

I. Tarihi Gelişim:1982 Anayasası Öncesinde Türkiye'nin Referandum Deneyimi	247
II. 1982 Anayasası'na Göre Referandum: Anayasal Çerçeve, Uygulama ve Hukuki Sorunlar.....	252
III. Türkiye Referandum Rejimi İçin Önerilen Değişiklikler.	285
A. Referanduma Başvurma Yetkisi	285
B. Yargısal Denetim	287
C. Kampanya	290
D. Konu Birliği	294
E. Soru.....	296
SONUÇ	297
KAYNAKÇA	303